

SOSYO-KÜLTÜREL DEĞİŞİM SÜRECİNDE KADİM TÜRKLERDE TOY GELENEĞİ VE GÜNÜMÜZE YANSIMALARI*

Celal ASLAN

Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep, Türkiye
celalasan46@gmail.com
Orcid ID: 0000-0002-3743-2697

Mehmet KIRMIZIGÜL

Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay, Türkiye
gasmekmehmetkirmizigul@gmail.com
Orcid ID: 0000-0003-2864-2796

Makale Geliş Tarihi: 28/10/2023

Makale Kabul Tarihi: 20/03/2024

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Atıf: Aslan C. & Kırmızıgül M. (2024). Sosyo-Kültürel Değişim Sürecinde Kadim Türklerde Toy Geleneği ve Günümüze Yansımaları. *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(53), 75-89

Öz

Toy törenleri, Türk kültüründe önemli bir konuma sahiptir. Doğayla bütünleşmiş yaşam tarzının olması, boylar arası mücadeleler, hayvancılık ve tarımsal faaliyetler gibi etkenler toy törenlerinin düzenlenmesine ortam oluşturmuştur. Toylarda, dinî, siyasî, sosyal, ekonomik, askerî ve diğer konular üzerine istişare yapılır ve kararlar alınır. Toylar sayesinde millî birlik ve dayanışma ruhu diri tutulmuştur. Yılın belli dönemlerinde düzenlenen toylara hükümdar başkanlık yapmış ve üst düzey devlet görevlileri de katılım sağlamıştır. Toylarda halka ziyafetler verilir ve ziyafetlerde kımız içilir, at yarışı ve ok atma gibi çeşitli spor etkinlikleri düzenlenirdi. Toyların, Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra da devam ettiğini görmekteyiz. Selçuklu, Osmanlı, Timurlular, Akkoyunlu, Karakoyunlu, ve birçok Türk Devletinde farklı vesilelerle toy icra edilmiştir. Türkler farklı coğrafyalara göç etmiş olsa da geleneklerini sürdürmede örnek bir millet olmuştur. Sosyo-kültürel değişim süreci beraberinde siyasî, ekonomik ve toplumsal farklılaşmaya da ortam hazırlamıştır. Bu değişime rağmen toy geleneği günümüzde de Oğuzlara bağlı boylar tarafından yılın belli dönemlerinde icra edilmektedir.

Bu çalışmada sosyo-kültürel değişim sürecinde kadim Türklerde toy geleneği ve etkileri konusunu inceleyeceğiz. Bu kapsamda gerek geçmiş uygulamaları gerekse de günümüze yansımaları konusunda yeterli çalışma olmaması bizi bu çalışmanın hazırlanmasına götüren asli sebep olmuştur. Konuya ilişkin kaynaklar taranarak ve günümüz uygulamalarıyla kıyaslanarak mevcut çalışma meydana getirilmiştir.

Anahtar kelimeler; Toy, Toy Törenleri, Şenlik.

* Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

- Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan edilmemektedir.

TOY TRADITION AND ITS EFFECTS IN THE ANCIENT TURKS IN THE PROCESS OF SOCIO-CULTURAL CHANGE

Abstract

Toy ceremonies have an important place in Turkish culture. Factors such as a lifestyle integrated with nature, struggles between tribes, animal husbandry and agricultural activities have created an environment for the organization of toy ceremonies. During the toy ceremonies, consultations were held and decisions were made on religious, political, social, economic, military and other issues. Thanks to the toys, the spirit of national unity and solidarity was kept alive. The monarch presided over the toys, which were held at certain times of the year, and high-ranking state officials also participated. Banquets were given to the public during the celebrations, kumiss was drunk, and various sports events such as horse racing and archery were organized. We see that toys continued after the Turks accepted Islam. Toy ceremonies were performed on different occasions in the Seljuks, Ottomans, Timurids, Akkoyunlu, Karakoyunlu, and many Turkish States. Even though the Turks migrated to different geographies, they have become an exemplary nation in maintaining their traditions. The process of socio-cultural change has also created an environment for political, economic and social differentiation. Despite this change, the toy ceremony tradition is still performed by Oghuz tribes at certain times of the year.

In this study, we will examine the tradition of toy ceremony and its effects in the ancient Turks in the process of socio-cultural change. In this context, the lack of sufficient studies on both past practices and their reflections on the present was the main reason that led us to prepare this study. The current study was created by making a literature review on the subject and comparing them with today's practices.

Keywords: Toy, Toy Ceremonies, Festival

Giriş

Kadim Türk Devlet teşkilatı yapısında askerî, idarî ve siyasî konuları değerlendirmek üzere oluşturulmuş kurulların olduğu bilinmektedir. Yönetim ve teşkilatlanma sürecinde hükümdara danışmanlık yapan toy ya da Kengeş meclisleri bu kurullar içerisinde oldukça önemli bir işleve sahipti.

Hunlardan itibaren varlığını gösteren toy meclisleri, Hakan'ın devlet yönetimi sürecinde önemli roller üstlenmiştir. "Eski Türklerde Devlet Meclisi 'Toy' Üzerine Düşünceler" çalışmasında toy törenleri; "Devlet meclisi toylar gerek karar alma ve meclis nitelikleriyle ve gerekse dini tören, festival, eğlence ve yarışmalarıyla idarî, siyasî, askerî, ekonomik, sosyal ve kültürel yönlerden Türk toplumuna birleştirici ve yararlı hizmetler yapmış kurullar olmuşlardır." şeklinde açıklanmıştır (Seyitdanlıoğlu, 2009, s. 10).

Göktürklerde en önemli toy meclisi ilkbaharda yapılır ve bu toplantıya halk da katılım sağlardı. Bu mevsimde yapılan toylarda, at yarışları düzenlenir, türküler söylenir ve halka kımız ikram edilirdi (İzgi, 1977, s. 32). Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra da toy törenlerinin sürdürüldüğünü görmekteyiz. Selçuklu, Osmanlı, Timurlular, Akkoyunlu, Karakoyunlu ve daha birçok Türk devletinde farklı vesilelerle toy törenleri icra edilmiştir.

Toy meclisine, Timurlular Devleti Hükümdarı Emir Timur da büyük önem vermiş ve yönetim sürecinde toy düzenlemeyi ihmal etmemiştir. Emir Timur, devletini kurarken istişare kültürünü hep ön planda tutmuştur. Timurlular döneminde düzenlenen toy meclisleri eski Türk Devletlerinde tertip edilen meclislerin devamı niteliğindeydi. Emir Timur'un vefatından sonra da Timurlu devletinde toy geleneği sürdürülmüştür. Bu devlette uygulanan toy geleneği Akkoyunlu

ve Karakoyunlu Türkmenlerinde de uygulanmış ve genel olarak devletin önemli meselelerini görüşmek için toplantılar yapılmıştır (Paydaş, 2021, s. 261).

Toy şöenlerinin Türklerin yaşamında önemli bir yeri vardır. Doğayla iç içe yaşamın beraberinde getirmiş olduğu zorluklar, inançlar, tarımsal faaliyetler, hayvancılıkla uğraşlar gibi çeşitli faktörlerin toyların düzenlenmesinde etkili olduğu bilinmektedir. Örneğin kurbanla ilgili şöen şeklinde adlandırılan bir ritüel vardır. Eski Türklerden günümüze kadar geçen süreçte de toy gelenekleri devam ettirilmiştir (Bakırcı, 2019, s. 130). Toy Meclisleri vasıtasıyla hükümdarlar; yönetim, idarî ve ahlâkî konulardaki düşünce ve tavsiyelerini halka iletebiliyordu. Toyların düzenlenmesindeki temel düşüncelerden birisinin de toplumsal açıdan ortak payda da birleşme amacı olduğu görülmektedir. Toyların, hükümdarların halkla buluşmasında ve halkın taleplerinin doğrudan hükümdara ulaşmasında önemli rolü vardı (Bakırcı, 2019, s. 131). Yine Türk toplumunda kültürel değerlerin aktarılmasında da toy törenleri esnasında verilen ziyafetler önemli bir yer tutmuştur. Toplumsal açıdan sosyal anlamlar taşıyan yetkinlik, güç ve yönetimin kabul görmesi gibi süreçlerde ziyafetler ve ikramlar yapılmaktaydı. Bu ikramlar sırasında göçebe ve yarı göçebe Türk topluluklarında görülen sofrada oturma düzeni ve ikramların paylaşımı gibi sembolik unsurların yönetim, itaat, güç ve sadakat temelinde anlamlar taşıdığı bilinmektedir (Beşirli, 2011, s. 139).

Türkler, Anadolu'yu yurt edindikten sonra birçok geleneğini de beraberinde getirmişlerdir. Bunlardan biri de toy geleneği olmuştur. Selçuklu Devleti, Suriye Atabeyliği ve Osmanlı Devleti gibi birçok Türk devleti ve aşiretleri toy geleneğini devam ettirmiştir (Sümer, 1972, s. 412).

Türk milleti, tarih boyunca çeşitli coğrafyalara göç etmiş olsa da Toyların, gelecek nesillere aktarılmasını ve yaşatılmasını sağlamıştır. Bu çalışmada sosyo-kültürel değişim sürecinde kadim Türklerde toy geleneği ve günümüze yansımaları araştırıldı.

“Toy”un Tanımı

Toy meclisleri için aynı zamanda kengeş meclisi ifadesi de kullanılmaktadır. ‘Kengeşmek’, eski türkçede ‘münakaşa etmek, danışmak’, anlamına geliyordu." Türk saraylarında pek çok danışman vardı. ‘Kengeşçi’ denen Uygur müşavirleri bunların en çok görülenleridir. Cengiz-Han çağındaki müşavirler saraylarda ‘Tayangu’ unvanı ile görülüyorlardı (Ögel, 1971, s. 106). Toy, bütün Türk dillerinde "meclis-toplantı" olarak tanımlanmış ve devlette müessesesi adı olarak, sonraki yıllarda kurultay olarak benimsenmiştir. Toya katılma hakkına sahip olanlara da “toygun” denilmiştir (Kafesoğlu, 2000, s. 261-262). Toy veya Kengeş meclisleri, Anadolu'nun eski tarihinde önemli bir yer tutmuştur. Kengeş meclisi, Cengiz Han İmparatorluğundaki kurultay müessesesinin Türklerdeki karşılığıdır. Batı Türklerinde ise Kengeş meclisi devlet yönetimi ile ilgili hususları kapsamaktaydı (Ögel, 1978, s. 173). *Moğolların Gizli Tarihi* isimli eserde toy; "*Düğün, doğum, evlenme ve buna benzer hallerde tertip edilen meclis.*" olarak tanımlanmıştır (Temir, 1986, s. 53)

Özakdağ, *Gagavuz Türkçesinin Söz Varlığında "Toy Kelimesi Üzerine"* başlıklı çalışmada; "*Türk boylarında ve devletlerinde tarih boyunca dinî, siyasî, ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda birçok gelenekler vardı. Bu geleneklerden birinin adı da Toy'du. Türk yazı dilinin ilk kaynaklarından itibaren toy biçiminde kullanılan kelime 'ziyafet, şöen, şenlik anlamındadır'*" şeklinde ifade etmiştir (Özakdağ, 2018, s. 128).

"*Türk Destanlarındaki Toy Geleneğinde At Yarışı: Hakas Destanı Altın Yayıcı*" adlı çalışmada toy ifadesinin etimolojisi hakkında; "Toy kelimesi etimolojik olarak incelenirse bu kelime hep "meclis, toplantı, bir araya gelme, düğün, şöen, ziyafet" anlamları ile birlikte ele alınmaktadır (Uluişik ve Kara, 2018, s. 100-101).

Asya Hun Devleti'nde hükümdarlar yılbaşı, ilkbahar ve güz mevsimleri olmak üzere yılda üç kez toplantı yaparlardı. Özellikle ilkbahardaki toplantıya hükümdar ve ailesinin yanı sıra üst düzey devlet görevlileri ve Asya Hun Devletine bağlı beyler de katılırlardı. Beylerin toya katılım sağlamaları devlete bağlılıklarının göstergesi sayılmış, katılım sağlamayan beylerin bu tavrı ise isyan işareti olarak kabul edilmiştir (İzgi, 1977, s. 31).

Toylarda, siyasî ve idarî işler istişare edilir, hükümdar olarak seçilecek kişinin seçimi yapılırdı. Aynı zamanda malî ve sosyo-kültürel konular da görüşülürdü (Kafesoğlu, 2000, s. 264). Eski Türkçede "ordu karargâhı" demek olan toy kelimesi "ziyafet, düğün" anlamında kullanılmıştır. Türk tarihinin İslâmî dönem kaynaklarında toy bazen Moğolca şölen (şilân), bazen de Farsça hân-ı yağmâ (yağma sofrası) sözüyle ifade edilmiştir. Ziyafete katılanların ziyafetten sonra hükümdarın veya beyin sofra takımını yağmalamaları bir gelenektir. Bundan dolayı toylara hân-ı yağmâ denilmiş olması muhtemeldir (Koca, 2012, s. 270-271).

İbn Battuta Seyahatnamesi I kitabında, Moğolların her yıl "tûy" [=toy] adını verdikleri bir toplantı düzenlediklerinden bahsedilmektedir. Tûy ifadesinin şölen günü manasına geldiği ve bu şölene ülkenin farklı bölgelerinde bulunan Çingiz Han'ın oğullarının, hatunların, büyük kumandanların ve ordunun ileri gelen subaylarının katılım sağladıkları aynı zamanda devlet meselelerinin istişare edildiği, kanunlarının görüşüldüğü ve mevcut hükümdarın yönetimle ilgili yanlış bir uygulaması varsa gerekli cezanın da şöleninde verildiği anlatılmaktadır (İbn Batûta, 2000, s. 535). Hükümdarın başkanlığında toplanan toy'a, hatun, aygucu (Başbakan), prensler, buyruklar ile üst düzey askerî ve sivil görevliler katılmaktaydı. Hükümdarın davetine icabet edilmemesi isyan emaresi sayılarak gerekli tedbirler alınırdı (Seyitdanlıoğlu, 2009, s. 6).

Kadim Türklere Düzenlenen Toy Törenlerine Genel Bir Bakış

Toy törenlerinde oturma düzeni, sofrada yemeklerin dağıtımı ve ikramların içeriği belli bir kurala göre yapılırdı. Örneğin *Türk Millî Kültürü* adlı eserde toy törenlerinde belirli boylara mensup kişilerin meclislerde ve toylarda belirli yere oturması kuralından bahsedilmektedir. Kâşgarlı Mahmut, *Divan-ı Lûgati't Türk* adlı eserde toy törenlerinde uygulanan Ülüş¹ ile ilgili olarak "*Toylarda veya ziyafetlerde yiyeceklerin belirli kurala göre pay edilmesidir.*" tanımını yapmıştır. Aynı zamanda ziyafet toyları için; "*Hakanların şölenleri ya da bayramlarda kurulan, herkesin gönlünce, yağmalarcasına yemek yediği bir sofradır, bu sofraya minare gibi uzar gider, neredeyse otuz arşın yüksekliğinde et yığılırdı buna "Kençliyü" denirdi* (Kaşgarlı, 2005, s. 438)." ifadesini kullanmıştır.

Türk Kültür Tarihine Giriş IV kitabında toy törenlerinde ve düğünlerde yemeklerin yendiğinden ve yemeksiz toy ve düğünün düşünülmemeyeceğinden bahsedilmiş ve bunun sosyal bir dayanışma olduğu belirtilmiştir. Han toyları, yağma toyları, akın toyları, av toyları, dilek toyları, ad verme toyları, düğün toyları, uğurlama toyları, ölü aşları, gibi şenliklerin ve törenlerin hepsinde yemeklerin yapıldığı ve yendiği toylar olarak anlatılmıştır (Ögel, 1978, s. 404-405).

Dede Korkut Hikâyelerinde, Bayındır Han'ın yılda bir kez toy ziyafeti verdiği yazılmaktadır. Bu toy şöleni için Bayındır Han'ın her yıl Şami² otağını yeryüzüne diktirdiği, ipek halılar döşeterek misafirlerini ağırladığı ifade edilmektedir (Ergin, 2003, s. 11). Oğuz beylerinin tamamı toya davet edilirdi. Davete icabet şarttı. Aynı zamanda toylarda, Bayındır Han'ın, halkın istek ve ihtiyaçlarını dinlediği, sosyal, kültürel ve ekonomik faaliyetlerinin devamlılığını sağlamak için istişareler

¹ Ülüş: "Hisse, pay, parça, bölüm, kısım" anlamındaki ülüş "bölmek, ayırmak, paylaşmak" mânasına gelen ül-mek/ülü-mek fiilinden türemiştir. Halk arasında payların dağıtılması (detaylı bilgi için bakınız: Kaşgarlı, 2005, s. 636).

² "Bir cins çadır, bir çadır cinsi" (Detaylı bilgi için bakınız: Ergin, 2003, s. 11)

yaptığı ve bu uygulama ile de Oğuz beylerinin birliğini ve beraberliğini sağlamayı amaçladığı belirtilmektedir (Bakırcı, 2019, s. 133). Hükümdarlar aldıkları kararları ziyafetler ve şöenler eşliğinde halka bildirirdi. Böylece halkın desteğini alırken, zamanla yapacağı faaliyetleri de halkla paylaşırdı (Çelepi, 2017, s. 23). Eski Türklerde tertip edilen şöenler için potlaç³ tabiri de kullanılmıştır. Şöleni tertip eden bey, davetlilere ziyafette bulunduktan sonra ve varsa onların borçlarını ödedikten sonra, hatununun koluna girerek otağını terk ederdi. Hükümdarın bu davranışının akabinde davete katılanlar, toyu düzenleyen Bey'in çadırını, sürülerini ve diğer mallarını yağmalarlardı (Gökalp, 1976, s. 203).

Ülkeyi yönetme yetkisinin Tanrı tarafından verildiğine inanan hükümdarlar, yılın belli zamanlarında düzenledikleri toylarda ziyafetler vererek mallarını yağmalatırlardı. Türklerde hükümdarlık anlayışının gereği olarak devleti yönetenlerin katılmak zorunda oldukları büyük ziyafetler verilirdi. Bu ziyafetlerde, Hükümdarın sofrası halka açık olur ve yemekten sonra sofraya takımları davetliler tarafından "yağma"⁴ edilirdi (Kafesoğlu, 2000, s. 256). *Dede Korkut Hikâyelerinde*; İç Oğuz, Dış Oğuz'un asi olup Beyrek'in öldürüldüğü kısmın anlatıldığı destanda Kazan Han'ın, toydaki ziyafetin akabinde evini yağmalattığı, yağma esnasında hanımı ile birlikte çadırı terk ederek yağmaya müsaade ettiği ve bundan sonra yağmanın gerçekleştiği yazılmaktadır (Ergin, 2003, s. 142).

Dede Korkut Hikâyelerinde, çocuğu olmayan beylerin bu eksikliği gidermek için çeşitli yollara başvurdukları yazılmaktadır. Nitekim Dirse Han'ın hanımına çocuk konusunda serzenişte bulunması üzerine Dirse Han'ın Hanımı: *Hay Dirse Han, bana gazap etme, incitip acı laflar söyleme, yerinden doğrul, alaca otağını yeryüzüne diktir. Attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kes; İç Oğuzun, Dış Oğuzun beylerini topla, açları doyur, çıplakları giydir; borçluları borcundan kurtar, dağ gibi et yığ göl gibi kırmızı sağıdır ve büyük toy ver. Dilek dile, olur ki bir ağzı dualının hayır duası ile Allah bize bir çocuk verir* dedi. Dirse Han, hanımının bu isteği üzerine büyük bir toy düzenledi. Attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirir; İç Oğuzun, Dış Oğuzun beylerini toplar, açları doyurur, çıplakları giydirir, borçluları borcundan kurtarır ve hep birlikte Dirse Han için dua ederler. Dirse Han'ın hanımı hamile kalır ve Allah onlara bir erkek evlat verir. Bu hikâyeden anlaşılacağı üzere çocuğu olmayan beylerin, bu eksikliği gidermek için çeşitli yollara başvurduğu ve toylar düzenlediği bilinmektedir. (Ergin, 2003, s. 13).

Türk Kültürünün Gelişme Çağları kitabında, Uygur Hakanlarının, büyük toylar düzenleyerek halka ziyafetler verdikleri, bu vesileyle halkı bir araya getirip, yemekler yedirip, eğlendirdiklerinden bahsedilmiştir. Ayrıca bu şöenler sayesinde millette, bir birlik ve beraberlik havası oluştuğu, halkta da hakana karşı bir güven ve saygı ortamının oluşmasını sağladığı belirtilmiştir (Ögel, 1971, s. 125).

Selçuklu hükümdarları da Moğol hükümdarları gibi bir kimseyi onurlandırmak için misafire kırmızı ikram etmişlerdir. Suriye hükümdarı Nureddin Mahmud'un ve Selçuklu Hükümdarı Tuğrul Bey'in de sık sık toylar tertip ederek Türk geleneğini devam ettirdikleri bilinmektedir (Sümer, 1972, s. 104-105)

Timur devletinde düzenlenen toy törenlerinde törene toplumun her kesiminden katılım sağlanmış ve halka büyük ziyafetler verilmiştir. Toy şöenlerindeki ziyafet ve sunulan ikramlar, devletin ihtişamını da göstermesi bakımından önem arz etmekteydi. Nitekim Timur Hanın bu törenlerde halkı ziyadesiyle memnun ettiği ve oldukça cömert davrandığı belirtilmiştir. Devlet

³ "Potlaç, karşıdaki tarafı, karşılık yapmaktan âciz bırakacak israfçı, debdebeli ve meydan okuyucu bir ziyafettir. Bu ziyafete eski Türklerde 'şölen' adı verilmiştir" (Detaylı bilgi için bakınız: Gökalp, 1976, s. 202)

⁴ "Farsça manzum ve mensur eserlerde görülen hân-i yağma (yağma sofrası) sözü yağmalı toyu ifade etmektedir." (Detaylı bilgi için bakınız: Sümer, 1972, s. 412)

yönetimi sürecinde toylar daha çok danışma meclisi olarak görülmüş, askerî, siyasî ve yönetim konularında yine son söz Timur'a ait olmuştur. Timur'un toy şölenlerindeki tutumu onun da diğer Türk hükümdarları gibi halkın huzur ve refahını gözettiğini ortaya koyması açısından önemlidir (Koçak, 2020, s. 164-165).

Akkoyunlu ve Karakoyunlu Türkmenleri, Timurlular ile yakın ilişki içerisinde bulunmalarının bir sonucu olarak onlardan etkilenmişler ve devlet ile ilgili meseleleri ele almak için hükümdarların başkanlığında, hükümdarın kardeşleri, oğulları, hanımları, aşiret reisleri ve komutanların katılım sağladığı Kengeş meclisi tertip etmişlerdir. Savaş veya olağanüstü durumlarda tertip edilen Kengeş meclisinde bazen savaş kararı alınırken bazen de sulh yapılmıştır (Paydaş, 2021, s. 264). Akkoyunluların ve Karakoyunluların düzenledikleri toy törenlerinde; çeşitli yarışmalar ve müzik dinletileri yapılır, toyun düzenleneceği alan süslenir ve geniş sofralar kurulurdu. Özenle hazırlanan şölede herkes yerini alır ve çeşitli oyunlar tertip edilirdi (Arayancan, 2013, s. 119).

Kadim Türklere Toy Türleri ve Düzenlenme Şekli

Fakir ya da zengin ayrımı yapılmadan herkesin toy şölenlerine katılabilmesi, Türklerin medeniyet seviyesinin ne derece ileri seviyede olduğunu ortaya koyması bakımından önemlidir. Eski Türklere millet devleti beslemezdi, devlet milleti beslerdi. Orhun Kitabesinde Gök-Türk Hakanı diyor ki "Zengin bir millete gönderilmedim. Türk milleti az idi çoğalttım; aç idi doyurdum; çıplaktı giydirdim, kuşattım." (Gökalp, 1976, s. 206).

Eski Türklere Nevruz kutlamalarında toylar yapılmış ve atalara saygı göstergesi olarak önce kurbanlar kesilmiştir. Daha sonra boy beyleri devlet işlerini üzerine istişare yaparak kararlar almışlardır. Toplantılar bittikten sonra büyük sofralar kurulmuş ve halka ziyafet verilmiştir. Günümüzde de özellikle Asya Bölgesindeki Türk Devletleri tarafından Nevruz kutlamaları eskisi gibi gerçekleştirilmektedir (Kıldıroğlu, 2020, s. 319).

Toylar av merasimi, doğum, dilekte bulunma, bir belâdan kurtulma gibi gerekçelerle de düzenleniyordu. Toy şölenleri yalnızca beyler için değil, halk içinde yapıyordu (Sümer, 1972, s. 411).

Orhan Şaik Gökyay, *Dede Korkut Kitabı*'ndan hareketle toy çeşitlerini şu şekilde sıralamıştır:

1. Han Toyları
2. Yağma Toyları
3. Akın Toyları
4. Av Toyları
5. Dilek Toyları
6. Ad Verme Toyları
7. Düğün Toyları

Han Toyları: Hükümdarın bizzat başkanlık yaptığı bu toyda, askeri amaçla nüfus tespiti ve hayvan sayımı yapılır, devletle ilgili önemli konular görüşülür, hükümdarın veya hükümdar adayının meşruiyeti onaylanırdı. Bazı dönemlerde hükümdar adayı olarak belirlenen kişi, toy meclisi tarafından kabul görülmemiş ve değişiklik yapılmıştır. Bu uygulama, hükümdarın sınırsız yetkiye sahip olmadığını ve toy meclisinin devlet yönetiminde etkin olduğunu göstermektedir (İzgi, 1977, s. 32).

Yağma Toyları; Türk Devletlerinde yağmalı Toy geleneği geniş çapta tatbik edilmiştir. Oğuzlar, bozkırlarda her daim mevcut olan Toy geleneğinin yerleşik hayatta da yapılmasında bir

farklılık görmüyorlardı (Sümer, 1972, s. 116). *Dede Korkut Kitabı*'nda Salur Kazan'ın vermiş olduğu ziyafet sonrasında hanımını alarak çadırından çıkarak evini yağmalatmasında yağma toyunun en bariz örneği açıkça görülmektedir (Ergin, 2003, s. 142).

Akın Toylar: Eski Türkler, sevinçlerini paylaşmak ve başarılarını kutlamak için de toylar düzenlemişlerdir. Hükümdarların, bir akına başlamadan önce ve akından sonra toy tertip ettikleri bilinmektedir (Bakırcı, 2019, s. 133). *Dede Korkut Hikâyelerinden* anlaşılacağı üzere Oğuz beyi yiğitliğini ispatladıktan sonra akına çıkmak için toy tertip etmiştir. Daha sonra Oğuzların akın faaliyetlerinden sonra da toy düzenlediği anlaşılmaktadır

Av toyları: Hükümdarların öncülüğünde her yıl halkla birlikte av törenleri tertip edilmiştir. Halkın ormanda veya dağda rastladıkları av hayvanlarını toplayarak avlaması için hükümdarın bulunduğu yere doğru kovaladıkları bu merasimler, aynı zamanda kişilerin savaşçılık özelliklerinin gelişmesine katkı sağlamaktaydı (Bakırcı, 2019, s. 132-134). Çocuklara, buldukları coğrafi şartlara alışmalarını sağlamak amacıyla küçük yaştan itibaren ok atma, ata binme ve avlanma yöntemleri öğretilirdi. Çocuklara bu eğitimlerin verilmesindeki amaçlardan biri ilerleyen yaşlarda savaş teçhizatlarını kullanma yeteneği kazandırmak ve toplumda birey olarak kabul görmelerine destek olmaktır. İşte Türklerin daha çocuk yaşta geliştirilen bu yetenekleri büyüklüklerinde av toyları sırasında da çok işlerine yaramaktaydı.

Dilek Toyları: Dilek ya da hacet toyları olarak tertip edilen bu toylarda yemek ziyafetleri dışında çıplakları giydirme, borçluları borcundan kurtarma ve çocuğu olmayanlar için birlikte Tanrıya dua etme amacının olduğu da görülmektedir. Türklerde çocuk sahibi olmak çok önemli idi. Nitekim çocukla aile bütünlüğünün korunacağı çocuk olmadığında ailede hep bir eksiklik olacağı düşünülüyordu. Özellikle erkek çocuğun olması, soyun devamlılığı için oldukça önemli bir husus olarak görülmüştür (Bakırcı, 2019, s. 136). *Dede Korkut Hikâyelerinde* geçen Dirse Han'ın çocuğunun olmaması dolayısıyla büyük bir ziyafet vermesi ve burada yapılan duaların kabul edilmesi neticesinde bir erkek evlada kavuşması hikayesi bu toy kapsamındaki güzel örneklerden birisidir.

Günümüz Anadolu coğrafyasında da çocuğu olmayan ailelerin tıbbî yöntemlerin yanı sıra geleneksel yöntemleri uyguladıkları bilinmektedir. Bunlar arasında; dua etmek, türbe ziyaretlerinde bulunmak, dinî yönden güçlü olduğuna inanılan insanların duasını almak gibi uygulamaların olduğunu da görmekteyiz (Gönen, 2005, s. 107).

Ad Verme Toyları: Eski Türklerde bireyin kahraman olması için bazı kıstaslar vardı. Bu kıstaslar, arasında doğadaki bir unsura güç yetirmesi veya savaştığı kişiyi yenmesi olabilir. Adı olmayan kahraman bir kişi yapacağı kahramanlık sonucunda ad almayı hak edebilirdi. Toplumsal açıdan bakıldığında kahramanın ad alması onun yetişkinler grubuna dâhil olması anlamına geliyordu. Bu vesileyle bir Toy tertip edilmesi gerekiyordu (Bakırcı, 2019, s. 136). Yine hikâyelerde geçen *Dede Korkut* ad verme ve o kişinin geleceğine ilişkin hayır duada bulunma konusunda hep ön plana çıkan isimdir. Buradan da anlaşılıyor ki ad alan yiğidin yanı sıra toyda ad veren kişi de toplum tarafından kabul görmüş, bilge birisi olmalıydı.

Düğün Toyları: Aile gibi son derece önemli bir yapının kurulması insanlarda bir memnuniyet oluşturduğundan geniş kitlelerin bir araya gelmesi gayet doğaldı. Düğün Toyları, hükümdar ailesine özel bir uygulama gibi bilirse de aslında toplumun her kesiminden insanlar düzenleyebilmektedir. Bu toyda düğüne katılanlara çeşitli ikramların sunulduğu ve ziyafetlerin verildiğini görmekteyiz (Çelepi, 2017, s. 37).

Toy'un Önemi ve Üyeleri

Başkanlığını hükümdarın yaptığı toya, hükümdarın eşi, prensler, hükümet üyeleri ve boy beylerinin yanı sıra asker-sivil bütün yüksek makam sahipleri ve halk katılım sağlardı. Boy

beylerinin toya iştirak etmeleri zorunluymuştu. Toy vesilesiyle hükümdar tarafından ikram edilen sofrada hazır bulunmak devlete bağlılık olarak kabul edilirdi. Hükümdarın verdiği ziyafete katılmamak isyan anlamına geliyordu (Kafesoğlu, 2000, s. 259).

Sosyo-Kültürel Değişim Bağlamında Günümüz Türkiye'sinde ve Türk Devletlerinde Düzenlenen Toy Törenleri

Türkiye'de birçok ilde yılın belli dönemlerinde çeşitli vesilelerle Oğuz boylarına mensup aileler tarafından toylar düzenlenmektedir. Bu toylara devlet erkânının da katılım sağladığı bilinmektedir. Günümüzde genellikle dernekler ve çeşitli kuruluşlar vasıtasıyla tertip edilen şöenler veya şenlikler, mahiyet olarak değişiklik gösterse de yine coşkulu şekilde kutlanmaktadır.

Her yıl Bilecik'in Söğüt ilçesinde yapılan ve 735 yıldır devam ettirilen Ertuğrul Gazi'yi Anma ve Yörük şenlikleri yapılmaktadır. Kayı boyuna mensup aileler tarafından düzenlenen bu şenliklere, Türkiye'de farklı şehirlerde yaşayan Yörükler ve Türkmenler katılmaktadır. "Toy" adı verilen bu şenliklerin eski Türklerdeki "toy" geleneğine dayandığı bilinmektedir. Kayı boyuna mensup önemli önderler toplanarak katılımcılara ziyafet verirken, diğer taraftan da şenlikte güreşler yapılır ve cirit atma yarışları düzenlenmektedir (<https://www.trthaber.com>, 2016). Anma programı, Karakeçili Aşiretine mensup bireylerin zeybek kıyafetlerini giyerek toplu geçiş törenleri ile başlamaktadır. Şöen başlangıcında mevlid-i şerif ve Kur'an-ı Kerim okunur, Ertuğrul Gazi Türbesinin etrafında cirit gösterisi düzenlenerek çeşitli oyunlar oynanmaktadır. Ayrıca halka şifalı olduğuna ve çocuk sahibi olamayanların derdine çare olduğuna inanılan etli, nohutlu bulgur pilavı dağıtılır. Ertuğrul Gazi'yi Anma ve Yörük şenliklerine Karakeçili boylarından yoğun katılım olduğu için bu şöenlere "Yörük Bayramı" da denilmektedir. Bayram havasında yapılan şenlikler, diğer Türkmen boylarının, Bilecik Valiliğinin ve Söğüt Kaymakamlığının teşrifleriyle daha geniş ve görkemli bir hâl almaktadır. Şöenlerde düzenlenen halk oyunları, konserler ve sinevizyon gösterileri gibi çeşitli faaliyetler ve sempozyumlar bu millî şöeni oldukça görkemli bir hale dönüştürmektedir (Duymaz, 2015, s. 64-70). Ertuğrul Gazi için düzenlenen şenlikleri, Türk Devletlerinde uygulanan toy geleneği çerçevesinde değerlendirmek gerekir. Çünkü şenlik kapsamındaki etkinliklerde çağın gereklerine göre bazı değişiklikler ve eklemeler olsa da Türklerin eski toy kültürünün özelliklerini açık olarak yansıtmaya devam etmektedir. Toy geleneğinin yaşatılmasında Türkiye'nin farklı illerinde yaşayan Karakeçili aşiretine mensup ailelerin önemli katkıları göz ardı etmemek gerekir.

Söğütte ve Türkiye'nin farklı illerinde düzenlenen şenliklerin yanı sıra Gaziantep ili Şahinbey İlçesinde bulunan Kumru Dağı olarak bilinen bölgede de 2010 yılında Karakeçili şenlikleri düzenlenmiştir. Devlet erkânının da katılım sağladığı şenliklerde Kumru Dağı'na tırmanma yarışı, âşık atışmaları, kıyafet defilesi, aba güreşi, at ile gelin alayı gezdirme ve getirme seremonisi yapılmaktaydı. Ayrıca şenliğe katılan tüm halka misafirlere etli pilav ikram edilmekteydi (<https://uygaralbayram.blogspot.com/2010/12/kumru-dag-senligi.html>).

Türkiye'de Yaşayan Karaçay-Balkarlıların Festivali, başlıklı çalışmada farklı ülkelerden Anadolu topraklarına göç eden bazı toplulukların toy geleneğini devam ettirdikleri ve Eskişehir'de Kuzey Kafkas Karaçay-Balkar Kültür ve Yardımlaşma Derneği tarafından Karaçay-Balkar Halkı'nın geleneklerini sürdürmek için Nartları Toyünü (Nartların Düğününü) adıyla 1996 yılında ilk kez büyük bir toplantı düzenlediklerinden bahsedilmiştir (Koçkar, 2018, s. 83).

Toyda, nikâh ya da düğün törenlerinde ve sonrasındaki ritüeller, toplumsal açıdan birliğin ve beraberliğin sağlanmasında çok önemli rol oynamıştır. Bu uygulamaların sosyal yaşamda, toplumsal dayanışmayı ve Türk toplumunun yönetimsel becerisini ortaya çıkarmasında etkili olduğunu söyleyebiliriz. Toy törenlerinde icra edilen âdetler ve gelenekler, Selçuklularda da

uygulanmıştır. Ayrıca bu uygulamalar, Türk kültürünün nesilden nesile aktarılmasını ve yaşatılmasını sağlamıştır. Nitekim devletler veya hanedanlıklar yıkılsa da Türk toplumunun geleneklerini ve törenlerini her zaman yaşatma gayreti içinde olduğunu görmekteyiz (Başdin, 2017, s. 405).

Özbek Türklerinin Milli Geleneklerine Genel Bakış, başlıklı çalışmada Orta Asya bölgesinde yaşayan Türklerin yeni doğan bebekler için toy düzenlediklerinden ve toya katılanların bebek için hediye takdiminden bahsedilmektedir. Bebeğe isim verme sürecinin de merasimle yapıldığı, imam veya Aksakal tarafından çocuğun kulağına ezan okunarak isminin verildiği anlatılmaktadır. Törene katılan misafirlere de ziyafet verilmekteydi (Yüce ve Khamrabaeva, 2020, s. 324-325).

Günümüz Kırgızistan Toylarında Yaşatılmakta Olan Somut Geleneksel Kültürel Değerler, başlıklı çalışmada toy geleneğinin Kırgız kültüründe önemli bir unsur olduğundan ve bu geleneğin kuşaktan kuşağa aktarılarak korunduğundan bahsedilmektedir. Öyle ki Kırgızlar, toy geleneğini tüm dünyaya tanıtmada önemli bir rol üstlenmişlerdir. Millî ve manevi değerlerin korunmasının toylar vasıtasıyla sağlanabildiği ifade edilmiştir. Yine Kırgızlarda bebeklik çağından aile hayatı kurulana kadar geçen zamanda yaşanan heyecan ve sevincin paylaşılması amacıyla yapılan toylarda misafirlere izzet ve ikramlarda bulunulmuş, Kırgız kültüründe çok önemli bir yeri olan Manas Destanı okunarak geçmişten gelen kültürel miras günümüze aktarılmıştır (Okayay ve Akman, 2022, s. 240).

Türk tarihinde çok eski bir geçmişi olan toy törenleri zaman içerisinde gelenek haline dönüşerek geniş coğrafyaya yayılmıştır. Türklerin geniş alana yayılmalarının doğal bir sonucu olarak sosyal ve kültürel alanlarda da değişimler yaşanmıştır. Bu değişime rağmen geleneklerini sürdürmüştür. Toplumsal yaşamda kendileri için önemli kabul edilen olaylarda tören, kutlama veya şenlik gibi etkinlikler yapılmıştır. Bunların başında doğum, ölüm, evlenme gibi olaylar gelmektedir. Eski Türklerde evlenecek erkeğin kız ailesine bir nevi teminat olarak verdiği "kalın", İslamiyet'ten sonra "mehir" olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir diğer gelenekte "saçı geleneği"dir. Bu uygulama eski Türklerde olduğu gibi İslamiyet'in kabulünden sonra da sosyal yaşam içerisinde devam etmektedir (Başdin, 2017, s. 400).

Türk toplumunun temelini aile müessesesi oluşturmaktadır. Bu yapı eski Türklerden günümüze kadar her zaman korunmuştur. Aile müessesesi oluşturulurken düğün yapılı ve bütün akrabalar ve aileler davet edilir. Düğünler, Türklerde en etkili ve en yaygın olan toy törenleri arasında yer almaktadır. Genellikle toy ile düğün eş anlamı olarak kullanılmıştır. Esasında düğün Türk toylarının temelini oluşturmaktadır. Ali Şir Nevai bu hususta " kız göçürür toylar" ifadesini kullanarak Türk şenliklerinin en önemli unsuru olarak tanımlamıştır. Bu gelenek İslamiyet'in kabulünden sonra da devam etmiştir. Düğün törenleri, günümüzde de aynı heyecan ve coşku ile yapılmaktadır. Türklerde düğün toyu, kurulacak ailenin ilk mutluluğu olarak kabul edilmektedir (Baykara, 2000, s. 871-873).

Düğün toyunun yanı sıra çocuğun doğumunda, çocuğa ad verilmesinde ve sünnet sürecinde de toylar düzenlenirdi. Belirtilen vesilelerle düzenlenen toylarda insanlar hem geleneklerini yaşatıyor hem de sevinçlerini paylaşıyordu. Dede Korkut Hikâyelerinden anlaşılacağı üzere çocuğun ad alma hakkını kazanmasının ardından çocuğa ad konması ve sonrasında çocuğun sünnet edilmesi belli bir ritüele bağlanmış ve bu süreçlerde büyük toylar tertip edilmiştir.

Eski Türklerde vefat eden kişi için yapılan tören uygulaması, günümüzde taziye ve mevlit olarak düzenlenmektedir. Ayrıca misafirlere ve halka, yemek ve helva dağıtımı yapılmaktadır (Mandaloğlu, 2012, s. 229).

Toy şenliklerinde önemli etkinliklerden biri de atlı sporlar veya benzeri etkinliklerdir. Türk kültürü içerisinde oldukça önemli olan at yarışları, yuğ (yas) ve toy (şölen) günlerinde icra edilmekteydi. Türklerde bu etkinliğin temeli dini inancın etkisinden öte daha çok savaşçı bir toplum olmasına dayandırılmaktadır. Eski Türklerde düz at yarışları, gökbörü, çevgen, cirit, aygır yarışı, cırta tartu, atlı okçuluk, atlı avcılık, yar atlama, sağmen, rahvan gibi farklı yöntemlerle atlı etkinlikler yapılmaktaydı (İmamoğlu vd., 1997, s. 139). Günümüzde ulaşım araçlarının farklılaşması, şehirleşme, geçim kaynaklarının değişmesi gibi birçok farklı gerekçelerin sonucu olarak, Eski Türklerde farklı isimlerle icra edilen atlı etkinliklerin birçoğunun günümüz toylarında icra edilmediği ve genel olarak at yarışları ve cirit oynama adı altında yapıldığı bilinmektedir.

Eski Türklerde toy törenleri belli bir bölgede düzenlenirken zamanla ulaşım imkânlarının artmasına bağlı olarak buralarda yapılan şenliklere farklı ülkelerden ve şehirlerden katılım sağlandığı bilinmektedir. Örneğin Karakeçili ilçesinde 1995 yılından beri “Karakeçili Uluslararası Kültür Şenliği” adıyla Bursa, Söğüt, Urfa Antalya, Antep ve Eskişehir illerinde düzenlenen etkinliklere Yörük-Türkmen aşiretleri ile birlikte, her yıl Eylül ayında düzenlenen kültürel şenliklere Türkmenistan, Azerbaycan ve Balkan coğrafyasından temsilci düzeyinde katılım sağlanmıştır (Akalan, 2022, s. 94).

Siyasî Alanda Yaşanan Değişimlerin Günümüz Toy Törenlerine Yansımaları

Eski Türklerde devletle ilgili kararlar toy meclislerinde alınırken siyasî anlayışın ve yapının değişmesine bağlı olarak günümüzde bu gelenek uygulanmamaktadır. Ancak günümüzde ise devlet erkânın sembolik olarak katılım sağladığı görmektediriz.

Tarihsel Süreçten Günümüze Meclisin, Devlet Yönetimi ve Karar Alma Üzerine Etkisi; başlıklı çalışmada, toy, kurultay veya kengeş gibi yapıların, işlevi itibarıyla millet meclisi olarak tanımlanabileceğinden bahsedilmiş ve günümüzdeki şekli ile meclisi oluşturan kişiler halk tarafından seçilmiş olmasa da, devleti oluşturan unsurların boy beyleri ve ileri gelenlerden oluşması bakımından değerlendirildiğinde ve hükümdarın meşruiyetinin onaylamasının bu yapılar tarafından gerçekleşmesi hususu Toyların işlevsel açıdan meclise benzediğini ortaya koymuştur (Yazıcı ve Dursunoğlu, 2019, s. 94).

Selçuklu ve Osmanlı Devleti’nde istişare, şura, meşveret ve divan olarak tanımlanan kurumsal yapı eski Türklerde toy meclisi olarak tanımlanmakta idi. Toy meclisi, Milli mücadele dönemi süresince de Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşlarının sürekli istişare halinde olmaları ile karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Atatürk, önemli kararları yakın arkadaşları ile istişare eder ve uygun görülmesi halinde hep birlikte imza altına alınırdı. Günümüzde uygulanan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde de yönetimde hız ve etkinlik ekseni yönetim anlayışının gereği olarak önemli kurumlar oluşturulmuştur. Bu kurumların başında Cumhurbaşkanlığı Yüksek İstişare Kurulu, Cumhurbaşkanı Danışmanları ve Politika Kurulları gelmektedir (İzci ve Karhan, 2022, s. 143).

Dinî Alanda Yaşanan Değişimlerin Günümüz Toy Törenlerine Yansımaları

İslamiyet’in kabulünden önce töreye bağlılığın esas alındığı Türklerde, hükümdar dâhil herkes töreye uymaktaydı. Töreye aykırı kararlar alınmazdı. İslamiyet’in kabulünden sonra şer’i hükümlerin uygulanmaya başlanması ile toplumsal alanda büyük bir değişim ve dönüşüm görülmüştür. Şer’i hükümlerin yanı sıra eski Türk geleneklerinin devamı olan örfî hukuk da tatbik edilmiştir. Din değişikliğine rağmen Türklerde yazılı veya sözlü hukuka uymak devletin varlığı için bir gerekçe kabul edilmiştir. İslamiyet’in kabulünden önce Türklerin siyasî ve sosyal yaşamında önemli bir konuma sahip olan toy/kurultay meclisleri, İslamiyet’in kabulünden sonra da meşveret ve divan meclisi olarak yerini almıştır.

Toylarda daha önce uygulanan bazı uygulamalar İslam dinine aykırı olmasından ötürü terk edilmiştir. Örneğin; Eski Türk toylarında çokça tüketilen kımızın, İslamiyet'in kabulünden sonra dinen caiz görülmediği için yaygın olarak tüketilmediği bilinmektedir.

Kımızın Türk Tarihi ve Kültüründeki Yeri, başlıklı çalışmada Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra kımızın yapılışı esnasında mayalanmasından kaynaklı süreçte oluşan kısmi alkol oluşumu sebebiyle şüphe olduğundan ve tüketiminin büyük ölçüde azaldığından bahsedilmiştir. İslam dininde alkol içeren bir ürünün tüketilmesi haram sayılmakta ve dolayısıyla Müslüman Türkler tarafından artık çok fazla tüketilmemektedir (Yalımel, 2021, s. 1).

Dede Korkut Destanlarında geçen "*Tepe gibi et, göl gibi kımız*" ifadesi, Ertuğrul Gazi'yi Anma Şenlikleri kapsamında düzenlenen Toylarda, "*Tepe gibi pilav ve üzüm*" şekline dönüştürülmüştür. Bu ifade ile de destanlarla da bir bağ oluşturulmuştur (Aydın, 2018, s. 26).

Bu durumdan da anlaşılacağı üzere, İslamiyet'in kabulünden sonraki süreçte düzenlenen toy törenlerinde kımız tüketiminin azaldığı bunun yerine daha çok alkolsüz meşrubat ve içeceklerin tüketildiği söylenebilir.

Sonuç

Türk devletlerinde toy törenlerinin gelenekselleştiği ve zamanla birçok Türk Devleti ve boyları tarafından şölen, şenlik veya kurultay adıyla düzenlendiği bilinmektedir. Göçebe ve yarı göçebe yaşam tarzını benimsemiş olan Türk toplumunda toy törenlerinin, yerleşik yaşama geçtikten sonra da devam ettiğini görmekteyiz. Siyasî, sosyal, ekonomik ve askerî koşulların değişmesine bağlı olarak toy törenlerinin düzenlenme şekillerinde ve türlerinde değişiklikler olmuştur. Ancak yapılan toylar, mahiyeti itibarıyla ilk dönemlerde tertip edilen toylara benzemektedir. Türk yaşam tarzının bir sonucu olarak ortaya çıkan ve farklı olaylarda farklı isimlerle düzenlenen toylar, Türklerde sosyal ve kültürel yaşamın zenginliğini ortaya koymaktadır. Toylarda yönetenlerin ve yönetilenlerin ortak payda da buluşması, aynı sofrada bulunmaları, dayanışma ruhunu güçlendirdiği gibi hükümdarın da halk nazarında itibarının ve etki alanının genişlemesine katkı sağlamıştır. Toylarda sosyal devlet anlayışının en güzel örneği ise kişilerin gelir seviyelerine göre bir ayırım yapılmamış olması ve bütün halkın davet edilmiş olmasıdır. Bu bakış açısı, kadim Türk Devletlerinden bugüne kadar devam etmiş ve "*İnsanı yaşat ki devlet yaşasın*" şiarının Türk Devletlerinde her dönem tatbik edildiğini ortaya koymuştur. Toylarda verilen ziyafetler, Türk hükümdarlarının cömertliğini ve halka olan sevgisini göstermesi konusunda da bir fırsat olmuştur.

Hükümdar, hatun, sivil ve askerî yetkililer, boy beyleri ve halkın katıldığı toylarda oturma düzeni zengin ya da fakir olma durumuna göre değil hiyerarşiye göre olurdu. Toy meclisleri, istişare ve karar alma niteliğiyle önemli bir kurul olma özelliği göstermiştir. Ayrıca siyasî, askerî, idarî, ekonomik, toplumsal ve kültürel konularda topluma faydalı hizmetler yapmış, millî birliğin ve dayanışmanın oluşmasında önemli bir müessese olmuştur. Toylar çeşitli vesilelerle düzenlenirdi. Genellikle han toyları, dilek toyları, akın toyları, av toyları, düğün toyları, ad koyma toyları ve İslamiyet'in kabulünden sonra da sünnet toyları en sık yapılan toylar arasında yer almaktadır. Sosyo-kültürel değişimlere ve gelişmelere bağlı olarak zamanla toy törenlerinin tertip edilme şekillerinde ve türlerinde değişiklikler yaşanmıştır. Bu değişikliklere gerekçe olarak tarımsal faaliyetlerin yoğunluk kazanması, İslamiyet'in kabulünden sonra din değişikliğinin etkisi, son yıllarda teknoloji ve iletişim alanında yaşanan gelişmeler gösterilebilir. Tarımsal faaliyetlerin yoğunluk kazanmasına bağlı olarak yerleşik yaşama geçişler artmış ve bunun sonucunda av ve hayvancılığa dayalı toylarda azalmalar görülürken tarımsal faaliyetlerle ilgili toylar artmıştır. İslamiyet'in kabulünden sonra din değişikliğinin etkisiyle sosyo-kültürel alanda kısmî dönüşümler yaşanmış ve bu durum toy törenlerine de yansımıştır. Örneğin Sünnet toyu, Ramazan ve Kurban

Bayramı için yapılan törenler, İslamiyet'in kabulünden sonra yapılmaya başlanmıştır. Son yıllarda iletişim ve teknoloji alanında yaşanan büyük değişimlerin etkisi ile toy törenleri geniş kitlelere ulaşabilmekte ve bu vesileyle de farklı coğrafyalarda toy törenlerinin tanınması ve yaygınlaşması kolaylaşmaktadır. Türk Devletlerinde ve ülkemizin birçok ilinde geniş katılımların sağlandığı toy şenliklerine hem halkın hem de devlet erkânının ilgi göstermesi bu geleneğin yaşatılmasına ve nesilden nesile aktarılmasına önemli katkılar sunmaktadır.

Kaynakça

- Arayancan, A. A. (2013). Karakoyunlu ve Akkoyunlularda toy, şenlik ve eğlence kültürüne genel bir bakış, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(27), 119-126.
- Akalan, A. O. (2022). Anadolu'da yaşayan karakeçili yörüklerinin idari ve sosyal durumları. *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 4(7), 87-96.
- Aydın, S. (2018). Düünden bugüne Eskişehir ve yöresindeki 16 etkinliğin öyküsü (festivaller, şenlikler, özel günler). İçinde N. Kozak (Edl.), *Ertuğrul Gazi'yi anma ve söğüt şenlikleri*, 11-31. Eskişehir Tepebaşı Belediyesi.
- Tancı, İ. B. (2000). *İbn Battûta seyahatnâmesi I*. Yapı Kredi Yayınları,
- Bakırcı, N. (2019). Dede Korkut kitabı bağlamında oğuzlarda toy geleneği. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(20), 130-142.
- Başdin, A. (2017). İçtimai gelenekler açısından selçuklularda toy, düğün törenleri ve gelenekleri (sultan alp arslan dönemi). *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 400-406.
- Baykara, T. (2000). Türklere şenlikler, kutlamalar, toylar ve eğlenceler. *Erdem*, 12(36), 867-898.
- Beşirli, H. (2011). Türk kültüründe güç, iktidar, itaat ve sadakatin yemek sembolizmi esasında değerlendirilmesi. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 1(58), 139-142.
- Çelepi, M. S. (2017). *Türk kültür evreninde toy: Denizli örneği*. Kömen Yayınevi.
- Dilek, İ. ve Türker, F. (2015). *Türkmen bilgesi*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Duymaz, A. (2015). *Ertuğrul Gazi türbesi etrafında oluşan inanış ve uygulamalar üzerine bir değerlendirme*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 64-70.
- Ergin, M. (2003). *Dede Korkut kitabı*. Hisar Kültür Gönüllüleri.
- Gökbalp, Z. (1976). *Türk medeniyeti tarihi*. Kültür Bakanlığı.
- Gökyay, O. Ş. (1980). *Dede Korkut hikâyeleri*. Tercüman Gazetesi.
- Gönen, G. S. (2005). Dede Korkut hikâyelerinden günümüze yansıyan doğum âdetleri. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 18, 103-112.
- İmamoğlu, O., ve Taşmekteplioğlu, Y., Türkmen, M. (1997). Türk kültüründe spor. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 139-144.
- İzci, F. ve Karhan, Z. (2022). Türk devlet yönetimi geleneğinde istişare fonksiyonu: Geçmişten günümüze bir analizi. *Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 5(2). 141-163.
- İzgi, Ö. (1977). Hunlar, Göktürkler ve Uygurlar'da geleneksel festivaller ve eğlenceler. *Tarih Dergisi*, 31, 32-35.

Sosyo-Kültürel Değişim Sürecinde Kadim Türklerde Toy Geleneği ve Günümüze Yansımaları

- Kafesoğlu, İ. (2000). Türk millî kültürü. Ötüken Yayınları.
- Kâşgarlı M. (2005). *Divanü Lûgatit Türk*. S. Ural ve S.T. Yurteser (çev.). Kabcacı Yayınevi.
- Kayı-Karakeçili Alibayramoğulları Derneği: Erişim Adresi: Uygur Albayram: Kumru Dağı Şenliği, (2010, Aralık 28). 24 Ocak 2024 tarihinde saat 22:40'ta <https://uygaralbayram.blogspot.com/2010/12/kumru-dag-senligi.html> adresinden erişildi.
- Kıldıroğlu, M. (2020). Geçmişten günümüze Türklerde nevrüz. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25, 315-338.
- Koca, S. (2012). "Toy", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 41, 270-272.
- Koçak, M. E. (2020). Türk kültüründe yağmalı toy: Timurlular örneği (1370-1405). *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 153-169.
- Koçkar, M. (2018). Türkiye'de Yaşayan Karaçay-Balkarlılar'ın festivali: Nartlanı Toy Künü. *Dünden Bugüne Eskişehir ve Yöresindeki 16 Etkinliğin Öyküsü (Festivaller, Şenlikler, Özel Günler)*, 83-85.
- Mandaloğlu, M. (2012). İslamiyet'ten önce türklerde toplantı ve törenler. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 162(162), 211-236.
- Okyay, Z. ve Akman, E. (2022). Günümüz Kırgızistan toylarında yaşatılmakta olan somut geleneksel kültürel değerler. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 7(2), 230-243.
- Ögel, B. (1971). *Türk kültürünün gelişme çağıları*. Millî Eğitim Basımevi.
- Ögel, B. (1978). *Türk Kültür tarihine giriş IV*. T.C. Kültür Bakanlığı.
- Özakdağ, N. (2018). Gagauz Türkçesinin söz varlığında toy kelimesi üzerine. *STAD Sanal Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 128.
- Paydaş, K. (2021). Ak-koyunlu, Timurlular ve Ak-koyunlu, Kara-koyunlu Türkmenlerinde kengeş meclisi, *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 3(6), 261-268.
- Seyitdanlıoğlu, M. (2009). Eski türklerde devlet meclisi "toy" üzerine düşünceler. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 28, 1-11.
- Sümer, F. (1972). *Oğuzlar (Türkmenler) tarihleri-boy teşkilâtı-destanları*. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Temir, A. (1986). *Moğolların gizli tarihi*. Türk Tarih Kurumu.
- Toy Geleneği 7 asırdır yaşatılıyor: Toy Geleneği 7 Asırdır Yaşatılıyor: Erişim Adresi: <https://www.trthaber.com>. (2016,Eylül 8). 18 Mayıs 2023 tarihinde saat 19.00'da <https://www.trthaber.com/haber/yasam/termal-bayramda-arap-ve-turklerle-dolup-tasacak-270675.html> adresinden erişildi.
- Uluişik, Y. P. ve Kara, M. (2018). Türk destanlarındaki toy geleneğinde at yarışı: Hakas destanı altın yaycı örneği. *İdil Dergisi*, 7(42), 99-105.
- Yalımel, M. (2021). Kimizin türk tarihi ve kültüründeki yeri. *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 3(5), 1-8.
- Yazıcı, S. ve Dursunoğlu, İ. (2019). Tarihsel süreçten günümüze meclisin devlet yönetimi ve karar

alma üzerine etkisi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(1), 91-111.

Yüce, M., ve Khamrabaeva, L. (2020). Özbek Türklerinin milli geleneklerine genel bakış. *Akademik Bakış Dergisi*, 319-341.

Extended Abstract

Introduction

It is known that there were committees established to evaluate military, administrative and political issues in the ancient Turkish State organization structure. The toy or Kengeş assemblies, which advised the ruler in the management and organization process, had a very important function within these councils. The naive assemblies, which have existed since the Huns, played important roles in Hakan's state administration process. In the study of "Thoughts on the State Council Toy in Ancient turks" is explained as follows: Toy ceremonies The state councils have been committees that have provided unifying and beneficial services to the Turkish society in administrative, political, military, economic, social and cultural aspects, both with their decision-making and parliamentary qualities and with their religious ceremonies, festivals, entertainment and competitions.

The naive assemblies, which have existed since the Huns, played important roles in Hakan's state administration process. In the study, It is explained as follows: "Thoughts on the State Council 'Toy' in Ancient Turks", toy ceremonies; "The state councils have been committees that have provided unifying and beneficial services to the Turkish society in administrative, political, military, economic, social and cultural aspects, both with their decision-making and parliamentary qualities and with their religious ceremonies, festivals, entertainment and competitions."

Among the Gokturks, the most important toy (toy) assembly was held in the spring and the public also participated in this meeting. During the toy ceremonies held in this season, horse races were held, folk songs were sung and kumiss was served to the public. We see that toy ceremonies continued after the Turks accepted Islam. Toy ceremonies were performed on different occasions in the Seljuks, Ottomans, Timurids, Akkoyunlu, Karakoyunlu and many other Turkish states.

Emir Timur, the ruler of the Timurid State, also gave great importance to the toy assembly and did not neglect to organize the toy ceremony during the administration process. Emir Timur always prioritized the culture of consultation when establishing his state. The toy assemblies held during the Timurid period were a continuation of the assemblies held in the old Turkish States. After the death of Emir Timur, the toy ceremony tradition continued in the Timurid state. The toy ceremony practiced in this state was also implemented in Akkoyunlu and Karakoyunlu Turkmens, and meetings were generally held to discuss important issues of the state.

During the toy ceremonies, political and administrative affairs were discussed and the person to be elected as the ruler was chosen. At the same time, financial and socio-cultural issues were also discussed. Word toy, which means "army headquarters" in Old Turkish, was used in the meaning of "feast, toy". In the Islamic period sources of Turkish history, toy was sometimes expressed with the Mongolian word şölen (şilân) and sometimes with the Persian word khan-ı yağmâ (plunder table). It was a tradition for those attending the banquet to plunder the ruler's or lord's tableware after the feast. For this reason, it is possible that the naives were called khan-ı yağma.

The fact that everyone, regardless of poor or rich, can participate in toy feasts is important in terms of revealing how advanced the level of civilization of the Turks is. In the ancient Turks, the nation did not feed the state, the state fed the nation. In the Orkhon Inscription, the Gok-Turk Khan says: "I was not sent to a rich nation. The Turkish nation was small, I increased it; it was hungry, I fed it; it was naked, I clothed it and surrounded it. Toy ceremonies were also held for reasons such as hunting ceremonies, birth, making a wish, or getting rid of trouble. Toy feasts were held not only for the lords but also among the public. Based on the Book of Dede Korkut, Orhan Şaik Gökyay listed the types of toy as follows: Khan Toys, Plunder Toys, Akin Bustards, Hunting Bustards, Wish Toys, Naming Toys, Toy Toys. One of the important activities in toy festivals is equestrian sports or similar events. Horse races, which are very important in Turkish culture, were held on *yuğ* (mourning) and *toy* (feast) days. The basis of this activity in the Turks is based on the fact that they are a warrior society rather than the influence of religious belief. In the ancient Turks, equestrian events were held with different methods such as flat horse races, *Gökbörü*, *Çevgen*, javelin, stallion race, *cırğa tartu*, horseback archery, horseback hunting, *yar jumping*, *milkman*, *rahfan*. The institutional structure defined as consultation, council, *meşveret* and *divan* in the Seljuk and Ottoman Empires was defined as the toy council in the ancient Turks. The Toy Council appears with the constant consultation of Gazi Mustafa Kemal Atatürk and his comrades-in-arms during the period of the War of Independence. As a matter of fact, Atatürk would consult with his close friends about important decisions and if deemed appropriate, they would be signed together. In the Presidential Government System implemented today, important institutions have been established as a requirement of the speed and efficiency-oriented management approach. The most important of these institutions are the Presidential High Advisory Board, Presidential Advisors and Policy Boards. After the adoption of Islam, there were partial transformations in the socio-cultural field due to the change of religion, and this was also reflected in the toy ceremonies. For example, ceremonies for Circumcision, Ramadan and Eid al-Adha began to be held after the acceptance of Islam. With the impact of the great changes in the field of communication and technology in recent years, toy ceremony ceremonies can reach large masses, and thus, it becomes easier for toy ceremonies to be recognized and spread in different geographies. The interest of both the public and the state officials in the toy festivals, which attract wide participation in Turkish States and many provinces of our country, contributes significantly to keeping this tradition alive and transferring it from generation to generation.